

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд по специалност „Философия на културата“ на

Йордан Петров Детев

Виртуална публичност и делиберативна демокрация

за присъждане на образователно-научната степен „доктор“,

Катедра „Философия“, Философски факултет, СУ „Св. Кл. Охридски“

Дисертационният труд съдържа 172 нестандартни страници (всяка от които има 41 вместо 30 реда и 72 вместо 60 знака, т.е. общо 352 763 знака без интервал).

Структуриран е в три глави, увод, заключение и библиография с посочени 198 източника, от които 2 са на български, а всички останали са на английски език. Включва още 11 илюстрации.

В увода се заявява с основание изключителната актуалност на разработваната тема. Констатира се, че появата на мрежите за комуникация чрез използването на компютърните технологии бележи небивала скорост на усъвършенстване и разпространение и че повсеместната възможност за общуване чрез Интернет са променили много от схващанията за информацията, масмедията, публичността, каналите за влияние, упражняването на властта, демокрацията, обществените отношения и пр. Заедно с това се изразява безпокойство от ниското доверие към Интернет да създава надеждна комуникационна среда, годна за разностранни

публични употреби (с. 5) Въпросът, който дисертантът обсъжда, е дали виртуалната публичност може да ни превърне в „гражданско общество, способно да генерира ценни идеи за решаване на своите си проблеми“ (с. 6) Той се позовава на виртуален субект, наречен в текста „публичен разум“, който да би бил способен да въздейства върху съвсем реалните субекти, вземащи решенията за общата ни съдба. Воден от констатацията, че идеята за делиберация засега е неработеща, авторът предприема изследването, чиито резултати са изложени в текста с цел да се постигне работеща делиберация. Той предлага концепция за делиберативен форум „Мегдан“.

В първа глава се анализира позицията на Юрген Хабермас за учредяването на публичната сфера, на медийната власт и общественото мнение. Цитира се дефиниция на Хабермас за публичността. Детев разграничава публичността от непубличността, изтъквайки като критерий упражняването на властови натиск. Той застава зад изискването, че властовите институции могат да бъдат допускани да играят някаква роля в публичността, само ако са равнопоставени с другите участници. За тази цел следователно е необходимо да се следват норми и правила, обвързани с морала и справедливостта, които да са общоприети и да контролират поведението на всички участници. Тук възникват наистина философски въпроси, свързани с разбирането на понятията „морал“, „справедливост“, „контрол“, „общуване“ и „общност“ и пр.. За съжаление дисертантът не си позволява да навлиза в тази тематика, задоволявайки се да говори за свободна и отворена комуникация, за общ интерес, за универсалния обществен морал и пр. като за саморазбиращи се величини в решаването на уравнения. Към този недостатък се прибавя и формално-логическа (а не диалектичска) кръговост при аргументацията – напр. легитимирането се представя като позоваване на норма или социален факт, оправдани в светлината на нечи

убеждения, т.е. че някой приема нещо за легитимно, ако го смята за такова, каквото то трябва да бъде (с. 30) По-нататък се казва, че изборът на свободата и откритостта са гаранции за легитимността на публичността. Но какво става тогава, ако някой е убеден, че закритостта и несвободата са гаранция за публичността (например, защото смята, че така единствено може да се провокира любопитството и интереса на публиката, а е редно, т.е. така и трябва, тя да бъде провокирана, за да се постигне универсална достъпност); е ли това легитимност? Всъщност на български „легитимност“ е синоним на „законност“ и тогава не можем да избегнем питането по чии закони функционира виртуалната публичност? Или другояче казано, кой е законодателят?

Йордан Детев анализира плурализма, обусловен от участието на множеството автономни играчи, които раздробяват глобалната мрежа на отделни сайтове, блогове, форуми, и прочие платформи. Всички дефиниции на рационалността, на свободата от външна и вътрешна принуда, на равните възможности да се говори, на неподправен интерес към обсъжданата тема, на процедурно постигнат консенсус и пр., които се вземат като правила за делиберацията в демократичното общество, дори и вкупом не могат да изключат фалшификациите, а още по-малко могат успешно да бъдат подлагани на верификация. В такъв ракурс уместно е цитирана работа на научния ръководител проф. д-р Пламен Макариев, който казва, че дори и една най-просветена и компетентна по даден въпрос публика да постигне по перфектен процедурен начин заключение за легитимността на аргументите и така да претендира за създаване на нормативност, може да се окаже в практическа ситуация, в която въпросната норма да има пагубни последици за индивидите и групите, към които се отнася (цит. по с. 38) В тази връзка дисертантът обсъжда различните злоупотреби с публичната комуникация в Интернет. Изводът на Детев е, че сме въввлечени в нечиста игра на електронна

демокрация и като такава тя донася много разочарования, въпреки опитите за екологична защита.

Втората глава, която е най-обемиста, е посветена на отношението между делиберацията, демокрацията и властта. Анализират се типове демокрация. Специално внимание се обръща на електронната демокрация. Посочва се, че „е-демократията и свързаните с нея действия (на електронното правителство) е особено важна за съществуването и развитието на делиберативната демокрация“ (с. 58) и дори, че тя няма алтернатива в съвременната епоха. По-нататък се обсъждат различни модели на делиберативната демокрация. Най-голямата слабост на подхода на дисертанта е може би изключването или поне желанието да се изключат живите хора от плът и кръв като се неутрализират: „Поантата на делиберацията се отнася до изграждане на взаимоотношения между различните алтернативи, от които обикновено се е направил изборът. ... Проблемът ражда начините за решението му, а не интересите на отделните гласоподаватели в него.“ (с. 85) Предполага се, съществуването на всеобщи, общочовешки ценности като критерий при вземането на общо решение, а после постигането на консенсус се представя като следствие от делиберацията; всъщност обаче консенсусът като резултат на делиберацията е предпоставен чрез универсалността на ценностите. Става въпрос за формално-логическа (а не диалектическа) кръговост, когато в началото се заявява това, което уж се извлича като извод накрая. В такъв тип „общуване“, когато всеки излага собствените си аргументи по дадена тема без да се вслушва и да построява изказванията си като отговор на останалите участници, се разрушава диалогичността. Дисертантът е обсъдил много други опасности при комуникацията, но единствено в рамките на парадигмата на делиберацията, а има и други парадигми, които се интересуват от създаването на

„общ“ свят, вземане на „обща“ решения, защита на „обща“ ценности. Всъщност тъкмо създаването на автентична общност е това, което най-вече тревожи и поглъща вниманието на Йордан Детев. Втората глава завършва оптимистично, въпреки посочените и анализирани от дисертанта множество заплахи, а именно: „Публичната делиберация – както за изработване на обща позиция за вземане на обвързващи решения, така и за легитимиране на норми, политики и други социални практики – има в лицето на Интернет един нов и многообещаващ медиум и помощник за ефикасна реализация“ (с.115)

В третата глава дисертантът предприема опит да предложи програмна система, наречена „Мегдан“ (между другото тя няма нищо общо с организирането и провеждането например на украинския политически майдан, с когото може да се направи чисто асоциативна връзка). Тя по-скоро има образователни цели, така че чрез методика за провеждане на конкретен тип дискусия да приучи хората към обществено-ориентирано мислене. На практика Детев иска, според неговите собствени думи, да предостави шанс за осигуряване на ненасилствено предимство на по-добрия аргумент и средство за трансформиране на убежденията на участниците, благодарение на което пък да се направи възможен консенсус.

Като цяло дисертацията посредством аналитичен и ясен език въвежда ред в рефлексията над много бързо настъпилите изменения в общуването вследствие на въвеждането на електронните „умни“ технологии. Тези изменения довеждат до създаване на виртуалната публичност, която променя взаимоотношенията на гражданството с властта и особено с четвъртата, т.е. медийна, власт. Но как това става на практика и дали е за добро или за лошо – ето кое главно ангажира вниманието на

автора. Текстът на дисертацията свидетелства за добросъвестно свършена работа и за начетено отстояване на „философията“ на делиберативната демокрация в условията на виртуална публичност. Тук обаче не мога да се въздържа и да не добавя, че виртуалната публичност съвсем не е действителна публичност, а значи може да упражни, но може и да не упражни въздействие, може да произведе, а може и да не произведе резултат.

Представеният от Йордан Детев авторски текст изцяло отговаря на изискванията – формални и неформални – за дисертабилност на неговия труд и се вписва с ред приноси в съвременния дебат, който се води както в областта на политическата философия, така и на философията на културата. В по-голямата си част приносите, изброени от дисертанта при самооценката на труда му, заслужават признание, но при условие, че ще бъдат допълнени в бъдеще с анализ на изграждането на контактите между участниците като „живи хора от плът и кръв“, докато сега във фокуса на вниманието му са главно информационните и процедурни аспекти на общуването.

Предлагам на научното жури да даде висока оценка на добросъвестността и ангажираността, с които се отличават и изследването, и резултатите от него. Моята лична оценка е много добра, така че съм определено за присъждане на образователната и научна степен „доктор по философия“ на Йордан Детев и препоръчвам на другите членове на журито също да гласуват „за“.

24. 04. 2017 г.

Проф. дфн. Мария Иванова Димитрова

